

Universiteit Antwerpen

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte & Faculteit
Toegepaste Economische Wetenschappen

EEN KOORREPERTOIRE SAMENSTELLEN EN DE ROL VAN KOORMUZIEK UIT VLAANDEREN.

Een onderzoek in samenwerking met Koor&Stem

Barbara Verbergt

Master in de Meertalige Professionele Communicatie
Academiejaar 2020-2021

Promotor: Prof. P. De Pelsmacker

© Copyright: Universiteit Antwerpen

Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van zowel de promotor(es) als de auteur(s) is overnemen, kopiëren, gebruiken of realiseren van deze uitgave of gedeelten ervan verboden. Voor aanvragen tot of informatie i.v.m. het overnemen en/of gebruik en/of realisatie van gedeelten uit deze publicatie, neemt u contact op met Universiteit Antwerpen, Master in de Meertalige Professionele Communicatie, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen (België) | mpc@uantwerpen.be

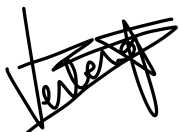
Voorafgaande schriftelijke toestemming van de promotor(es) is eveneens vereist voor het aanwenden van de in dit afstudeerwerk beschreven (originele) methoden of producten en voor de inzending van deze publicatie ter deelname aan wetenschappelijke prijzen of wedstrijden.

Plagiaatsverklaring

Ondergetekende, Barbara Verbergt, student Master in de Meertalige Professionele Communicatie (TEW-FLW) verklaart dat deze scriptie volledig oorspronkelijk is en uitsluitend door haarzelf geschreven is. Bij alle informatie en ideeën ontleend aan andere bronnen, heeft ondergetekende expliciet en in detail verwezen naar de vindplaatsen.

Plaats en datum Antwerpen, 28/05/2021

Handtekening

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Verbergt', written over a horizontal line.

Universiteit Antwerpen

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte & Faculteit
Toegepaste Economische Wetenschappen

EEN KOORREPERTOIRE SAMENSTELLEN EN DE ROL VAN KOORMUZIEK UIT VLAANDEREN

Een onderzoek in samenwerking met Koor&Stem

Barbara Verbergt
Master in de Meertalige Professionele Communicatie
2020-2021

Promotor: Prof. P. De Pelsmacker

Voorwoord

Dankzij het platform ‘Wetenschapswinkel’ stootte ik op de onderzoeksvraag van de vzw Koor&Stem. De vraag sprak me aan omdat deze mooi aansluit op mijn vorige opleiding: bachelor in de Musicologie. Het gekozen onderwerp combineert communicatie en (klassieke) muziek waardoor het de perfecte symbiose vormt tussen mijn bachelor en master. Omdat ik zelf actief ben in de muziekwereld, heb ik gebruik kunnen maken van contactpersonen om respondenten te vinden en te engageren voor het onderzoek. Ik ben iedereen die ik omtrent dit onderzoek aangesproken heb, ware het om deel te nemen als respondent, of om me contactgegevens door te geven van mogelijke respondenten, dankbaar voor hun tijd en inbreng.

Tijdens het schrijven van deze thesis spendeerde ik enkele dagen in de bib. Hoewel het aandeel muziekboeken in de bibliotheek van de UA zeer beperkt is, ben ik blij dat ik het enige boek omtrent het onderwerp bekeken heb. ‘The concise Oxford dictionary of Music’ zat diep verscholen in het magazijn van de universiteitsbibliotheek. Het woord ‘concise’ had ik niet letterlijk genoeg genomen, en ik verwachtte me aan een stevig woordenboek. Zo een van het kaliber van een uitgebreide encyclopedie, maar toen ik het ging ophalen aan het onthaal, ontving ik een boek niet groter dan een half A4’tje. Hoopvol nam ik het mee naar mijn gereserveerd plekje. Ik had het zitje voor een uur gereserveerd, maar afgaand op de grootte van het boek, hadden tien minuten waarschijnlijk volstaan. En inderdaad, ik kon de termen die ik zocht niet terugvinden in ‘The concise Oxford dictionary of Music’. Maar, speurend naar de term ‘Choir music’ viel mijn oog op ‘Coffee Cantata Bach’. Interessant. Mijn nieuwsgierigheid bleek te geprikkeld om me verder aan deze masterproef te zetten en het uurtje in de bib nuttig in te vullen. Ik haalde mijn gsm en koptelefoon boven en speelde de Coffee Cantata van Bach af. Een typisch barokke cantate golfde mijn gehoorgang in: basso continuo op klavecimbel, traverso en zang. Wie had gedacht dat Bach zo’n koffieliefhebber zou zijn, dat hij er een cantate aan zou wijden? De sopraan zet in, sta me toe vrij te vertalen vanuit het Duits: ‘Schenk me nog wat koffie in, het is heerlijker dan duizend zoenen, zachter dan wijn. Koffie moet ik hebben. Ach, schenk me toch nog wat koffie in.’ De cafetière was nooit ver te zoeken tijdens het schrijven van deze thesis. Uit naam van Bach en mezelf, dank aan de cafeïne.

Ten slotte ook een bedanking aan de vrouw die altijd voor me klaar staat, de vrouw die me de wonderen van de muziek liet ontdekken, de vrouw die me opvangt en terug voorwaarts katapulteert. Dank u mama.

Inhoudsopgave

VOORWOORD	IV
INHOUDSOPGAVE	V
SAMENVATTING	VII
1. INLEIDING	1
2. THEORETISCH KADER	4
2.1 EDUCATIEF STANDPUNT	4
2.2 MARKETING STANDPUNT.....	5
2.2.1 <i>Digitalisering</i>	6
2.2.2 <i>Eigenheid van de sector</i>	7
2.3 AFBAKENING VAN BEGRIPPEN.....	8
3. ONDERZOEKSDOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN	9
4. OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK	11
4.1 REKRUTERING VAN RESPONDENTEN.....	11
4.2 VERLOOP VAN DE INTERVIEWS.....	12
4.3 DATA VERWERKEN	14
5. RESULTATEN	16
5.1 EIGENHEID VAN DE KOORMUZIEK UIT VLAANDEREN	16
5.1.1 <i>Eclecticisme</i>	16
5.1.2 <i>Taalbarrière</i>	17
a) Vooroordelen over de taal.....	17
b) Nederlandstaligen die in vreemde talen zingen	18
c) Taalbarrières overstijgen	18
5.2 BELANG VAN MUZIEK UIT EIGEN BODEM	19
5.3 INVLOEDEN OP KEUZE VAN REPERTOIRE	21
5.3.1 <i>Koorleden</i>	21
5.3.2 <i>Programmatie</i>	21
5.3.3 <i>Muzikale parameters</i>	22
5.4 NIEUWE MUZIEK ONTDEKKEN	22
5.4.1 <i>Andere koren</i>	22
5.4.2 <i>Tijdsinvestering</i>	23
5.4.3 <i>Nieuwe partituren verkrijgen</i>	24
a) Online platformen.....	24
b) Eigen netwerk	26

6. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	27
6.1 KENMERKEN VAN DE DOELGROEP.....	27
a) Verwachtingen van de doelgroep.....	27
b) Obstakels en motivators.....	28
6.2 BOODSCHAPKANALEN.....	28
6.3 BOODSCHAPSTRATEGIE.....	29
6.4 BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK.....	30
REFERENTIELIJST	31
BIJLAGEN	33
APPENDIX 1: DEELNAME AAN ONDERZOEK VAN DERDEN.....	33
APPENDIX 2: DEELNAMEFORMULIER VOOR NEDERLANDSTALIGE DEELNEMERS.....	34
APPENDIX 3: DEELNAMEFORMULIER VOOR ENGELSTALIGE DEELNEMERS.....	37

Samenvatting

Achtergrond

Dit onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met de vzw Koor&Stem. De organisatie wilde te weten komen hoe ze koormuziek uit Vlaanderen kunnen promoten bij een internationaal publiek en stelde hun vraag via de Wetenschapswinkel.

Doel

Het doel van het onderzoek is om de fundamenteën te leggen van een communicatieplan voor Koor&Stem. Met dit onderzoek wilde ik te weten komen op welke manier dirigenten hun koorrepertoire samenstellen en wat de invloeden zijn op dat proces. Met de gevonden informatie kan Koor&Stem aan de slag en kan het communicatieplan afgesteld worden op de bevindingen.

Methode

Het onderzoek is een kwalitatief onderzoek dat bestaat uit diepte-interviews met dirigenten. In totaal heb ik 12 respondenten uit binnen- en buitenland geïnterviewd. Deze data werden verwerkt en gelabeld waarna de bevindingen thematisch gerapporteerd werden.

Resultaten

Uit het onderzoek bleek dat koormuziek uit Vlaanderen een zekere eigenheid heeft, dit door het eclecticisme en de taal. Daarnaast ondervond ik dat dirigenten belang hechten aan muziek van eigen bodem. Vervolgens kon de invloed op de keuze van het repertoire onderverdeeld worden in: de koorleden, mogelijkheid tot programmering en de muzikale parameters. De manier waarop dirigenten nieuwe muziek ontdekken is beïnvloed door (1) andere koren, (2) de tijdsinvestering en (3) de (online) platformen waarop de muziek wordt aangekocht.

Conclusies

Uit dit onderzoek kunnen conclusies getrokken worden over de doelgroep die Koor&Stem moet aanspreken. Het contact met verschillende culturen en het voortzetten van de eigen cultuur zijn motivators voor de doelgroep, terwijl vreemde talen en tijdsinvesteringen als obstakels naar voor werden geschoven. Muzikale parameters en de mogelijkheid tot programmering kunnen afhankelijk van hun invulling als beide fungeren. Niche boodschapkanalen worden aangeraden en een drempelverlagende en een op feiten gebaseerde boodschapstrategie.

1. Inleiding

Bij het zoeken naar een onderwerp voor deze masterscriptie, was er voor de studenten Meertalige Professionele Communicatie een lijst met onderwerpen beschikbaar. Enkele onderwerpen spraken me aan, maar de laatste pagina van de lijst trok des te meer mijn aandacht: ‘Nog niet gevonden wat je zocht in deze lijst? Dan kan je zelf op zoek gaan naar een thema of je kan een thema kiezen bij de Wetenschapswinkel.’

Dankzij de Wetenschapswinkel kunnen non-profitorganisaties hun onderzoeksvraag in een databank laten opnemen. Deze vragen worden steeds gelinkt aan afstudeerrichtingen. Het is mogelijk om per afstudeerrichting te zoeken naar de bijhorende onderzoeksvragen. Ik koos voor een onderzoeksvraag van Koor&Stem. De vzw is een aanspreekpunt voor koren, zangers, dirigenten, repetitoren, kortom: iedereen die bezig is met vocale muziek in Vlaanderen. Koor&Stem is actief op verscheidene vlakken. Ze organiseren workshops rond zingen in de klas, helpen koren bij het aansluiten van verzekeringen, assisteren koren bij het vinden van een dirigent en omgekeerd.

Koor&Stem wilde weten hoe ze koormuziek uit Vlaanderen beter kunnen promoten bij een internationaal doelpubliek. Initeel kwam de vraag naar onderzoek binnen de context van de World Choir Games. In samenwerking met de Vlaamse overheid organiseert de vzw de World Choir Games, de Olympische Spelen voor koren die zouden plaatsvinden in Gent en Antwerpen. Het evenement zou normaliter vorig jaar hebben plaatsgevonden, maar werd uitgesteld door de coronavirus pandemie. Het event werd verplaatst naar november 2021, maar er is geen zekerheid of het effectief dan zal kunnen doorgaan.

Als gevolg daarvan werd tijdens de eerste meeting met Koor&Stem beslist om de onderzoeksvraag los te koppelen van het evenement. Verschillende ideeën werden geopperd. Welk soort onderzoek zou een antwoord zouden kunnen genereren op hun gestelde vraag? Na beraadslaging werd beslist om te onderzoeken op welke manier dirigenten hun koorrepertoire samenstellen. Als ik dit kan achterhalen, kan Koor&Stem inspelen op deze factoren in hun toekomstig communicatieplan. De vraag werd gesteld of alle dirigenten op dezelfde manier te werk gaan bij het samenstellen van een repertoire, of verschillen de criteria om een selectie te maken tussen, bijvoorbeeld, ervaren en minder ervaren dirigenten? Zijn er verschillende criteria afhankelijk van het genre waarin het koor zingt? Wat is de inspraak van de koorleden?

Na het distilleren van de antwoorden wil ik aanbevelingen doen voor de marketingstrategie van koormuziek uit Vlaanderen van Koor&Stem.

In het eerste hoofdstuk bespreek ik de huidige literatuur die te vinden is over het onderwerp. Deze literatuur kan grofweg opgedeeld worden in twee groepen. Enerzijds is er de literatuur die vanuit een educatief standpunt schrijft, en anderzijds ben ik op zoek gegaan naar literatuur vanuit een marketing standpunt. Dit laatste stroomt niet met het marketing standpunt dat ik in deze thesis onderzoek. De gevonden literatuur in verband met muziek en marketing gaat meer over culturele instellingen of over geproduceerde muziek aan de man brengen, niet over de verkoop van partituren. Daarom werd de zoekopdracht uitgebreid en ben ik ook op zoek gegaan naar literatuur over partituren. Op vlak van verkoop, doken artikels op die de digitalisering onder de loep namen. Deze drie soorten wetenschappelijke teksten worden dus besproken. Ten slotte worden nog enkele termen afgebakend.

In het volgende hoofdstuk formuleer ik de onderzoeksvragen en het onderzoeksdoel. Aangezien het een aftoetsend kwalitatief onderzoek betreft, werden deze termen gaandeweg het onderzoek duidelijker en kregen ze een vastere invulling. Ik bespreek ook de controlevariabelen die ik mat en meenam in het onderzoek.

Het derde hoofdstuk bestaat uit de uitgebreide bespreking van het opzet en de uitvoering van het onderzoek. Aan de hand van deze informatie zou een externe onderzoeker hetzelfde onderzoek moeten kunnen uitvoeren. Ik ga eerst in op hoe ik de respondenten aanwierf en ik bespreek de samenstelling van de deelnemersgroep. Vervolgens doe ik het verloop van de interviews uit de doeken. De topiclijst is hiervoor een belangrijke tool geweest. Deze lijst is gedurende het interview gegroeid, ook deze evolutie geef ik weer. Als laatste onderdeel van dit hoofdstuk bespreek ik hoe de data van uit de interviews verwerkt werden.

Het vierde hoofdstuk bevat de grootste bron aan informatie. In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Ik rapporteer op een thematische wijze. Doorheen de interviews heb ik aan de hand van memo's thema's onderscheiden. Ik start met de bespreking van de eigenheid van koormuziek uit Vlaanderen, vervolgens wordt het belang van muziek van eigen bodem toegelicht, zowel vanuit het perspectief van Vlaamse als internationale dirigenten. Daarna heb ik het kort over het potentieel van onuitgegeven muziek; daaropvolgend behandel ik de verschillende invloeden op de keuze van nieuw repertoire en tot slot ga ik in op hoe dirigenten nieuw repertoire ontdekken.

De laatste twee hoofdstukken zijn ‘conclusie en aanbevelingen’. In de conclusie zal ik de gevolgtrekking maken uit de onderzochte gegevens, controlevariabelen in achtung genomen. Ik maak ook praktijkgerichte suggesties voor de vzw Koor&Stem. Hier schakel ik ook kort terug naar de World Choir Games, het evenement mede georganiseerd door de vzw, dat initieel de aanleiding gaf tot dit onderzoek.

2. Theoretisch kader

Voorgaand onderzoek naar dit onderwerp is karig. Enkele wetenschappers deden onderzoek naar de keuze van het repertoire, maar dat werd doorgaans uitgevoerd vanuit een educatief standpunt. Ik beschouw eerst wat in de wetenschappelijke literatuur geschreven werd over het educatief aspect om vervolgens te kijken vanuit het standpunt van marketing. Ten slotte baken ik enkele termen af die gebruikt zullen worden in het verloop van het onderzoek.

2.1 Educatief standpunt

Forbes (2001) kwam in zijn onderzoek tot de zeven belangrijkste criteria voor de selectie van een koorrepertoire in Amerikaanse middelbare scholen, en ondervond dat deze criteria verschilden afhankelijk van het genre dat gekozen werd (p.111). Voor de selectie van klassieke composities waren (1) kwaliteit, (2) vocale vaardigheden die aan de hand van het stuk aangeleerd kunnen worden, (3) technische moeilijkheidsgraad, (4) potentieel tot esthetische ervaring, (5) muzikale elementen die aangeleerd kunnen worden aan de hand van het stuk, (6) vocale maturiteit van de zangers en (7) artistieke uitdaging van de compositie de belangrijkste factoren voor het kiezen van een werk. Voor werken uit een niet-klassiek genre, een populaire compositie, ontdekte hij andere criteria. Ze verschillen zodanig dat de top drie criteria voor populaire werken zelfs niet voorkomen in de lijst met zeven criteria voor klassieke werken. De top drie luidt als volgt: (1) aantrekkelijkheid van het stuk voor de studenten, (2) programmeerbaarheid, (3) aantrekkelijkheid van het stuk voor het publiek. Deze dispariteit tussen vereisten binnen de klassieke muziek en lichte muziek was ook opmerkelijk tijdens de interviews. In de bespreking van de resultaten wordt hier verder op ingegaan.

Een belangrijke conclusie die Forbes (2001) trekt is het feit dat over het algemeen, dirigenten niet gestructureerd of systematisch te werk gaan (p. 117). Dit verwachtte ik ook in het onderzoek naar selectie bij koren in functie van koormuziek uit Vlaanderen, een ongestructureerd proces op de oppervlakte. Dirigenten zijn zich mogelijk niet bewust van een onderliggend proces. Ik nam bijgevolg het besluit om in de interviews te blijven doorvragen zodat een waslijst aan criteria, mogelijks omgezet kan worden in een structuur of patroon.

Vergelijkbare criteria werden opgesteld door Apfelstadt voor het selecteren van een koorrepertoire in de context van educatie. “Tough the audience may enjoy being entertained on occasion, we know they and our students deserve more than mere entertainment” (Apfelstadt, 2001, p. 31). Vervolgens haalt het artikel drie criteria aan voor het

selecteren van een repertoire: (1) goede kwaliteit, (2) leerzaamheid, (3) context. Kwaliteit van muziek is niet eenvoudig objectief te beoordelen. Hiervoor kijk ik naar de definitie van Leonhard en House die zeggen dat kwalitatieve muziek of goede muziek een combinatie van vakmanschap en expressiviteit bevat (Leonard & House, 1959). Een ander belangrijk aspect dat Apfelstadt aanvoert is de referentie naar Oost-Europese koren op het World Choral Congress in Rotterdam. Daar hoorde ze Oost-Europese koren stukken opvoeren met een timbre dat haar onbekend was. Een timbre dat dankzij de klanken van hun taal enkel zij en hun landgenoten ontwikkeld hadden. Dit timbre was exclusief, een sellingpoint van de koren. Zouden Vlaamse koren kunnen overtuigd worden dat Vlaamse muziek opvoeren hetzelfde effect kan hebben op hen? Dit is een bedenking die ik verder zal bespreken in het hoofdstuk onderzoeksdoel en onderzoeksvragen.

Het is belangrijk te onderstrepen dat bovenstaande onderzoeken steeds binnen een educatieve setting werden uitgevoerd. De deelnemers aan dit onderzoek van Forbes bijvoorbeeld waren steeds dirigenten die in educatieve instellingen tewerkgesteld waren. Voorgaande onderzoeken betreffen bijgevolg onderzoek naar koorrepertoires voor onderwijsinstellingen en manieren om leerlingen te engageren en te onderwijzen. Onderzoek naar het koorrepertoire met als doel aanbevelingen te doen voor een marketing- of communicatieplan bleef voorlopig uit. Het is om die reden dat ik een toetsend, kwalitatief onderzoek heb opgesteld waarbij ik me eerst zal focussen op Vlaamse dirigenten, om vervolgens hypothesen af te toetsen bij een internationale deelnemersgroep.

2.2 Marketing standpunt

Bij het zoeken naar literatuur omtrent het promoten van muziek zie ik dat het onderwerp vaak vanuit de volgende drie invalshoeken bekeken wordt: (1) hoe kan een culturele instelling meer publiek trekken, (2) hoe kan een label geproduceerde muziek aan de man brengen en (3) de functie van muziek in een reclamecampagne. Al deze soorten onderzoeken zien de uitgevoerde muziek als product. In dit onderzoek is dat echter niet het geval, de partituren zijn het product. Naar het promoten en het verkopen van dat specifiek product is weinig onderzoek gedaan. Ik heb het marketing aspect van deze literaire studie breder moeten bekijken en heb het opgesplitst in twee facetten. Ten eerste peil ik naar de huidige trend in de sector van het verkopen van partituren, vervolgens bespreek ik de eigenheid van de sector.

2.2.1 Digitalisering

Een overwegend bepalende en niet te negeren trend in de verkoop van partituren, is de digitalisering. Meer en meer worden partituren verkocht op digitale platformen. Vooraleer ik verder inga op de digitalisering, wil ik benadrukken dat de evolutie van de sector een van lange adem is. Een onderzoeker verwoordde het als volgt: “The business survived wax cylinders, vinyl records, cassettes, CDs and then downloads and streaming” (Knopper, 2019, p. 17). Hoe de muziekindustrie zich ook ontwikkelt, een vraag naar partituren zal blijven bestaan. Ik moet hierbij de kanttekening maken dat de manier waarop partituren aan de man gebracht worden aan het keren is. Meer en meer worden partituren online verkocht. Uit een rapport van de Amerikaanse associatie RPMDA (Retail print music association) leer ik dat op de conventies die de organisatie houdt, er steeds meer aandacht is voor het digitale aspect (RPMDA, 2017).

Partituren digitaal beschikbaar maken brengt ook grote voordelen met zich mee. In *The next chapter for sheet music* bespreekt Sullivan (2010) hoe deze shift een opportuniteit kan zijn voor spelers die actief zijn in een nichemarkt. Door het feit dat partituren niet meer fysiek in stock moeten zijn, kan er makkelijker ingespeeld worden op de niche. Verkopers zouden mogelijks geneigd zijn om nichewerken niet aan te bieden gezien er een investering gemaakt moet worden bij het aankopen van een fysieke partituur. Nu valt die investering weg en kunnen de minder populaire partituren alsnog aangeboden worden. Dit is een kracht waar ook Koor&Stem gebruik van maakt en nog meer kan uitspelen als ze hun partituren tot bij hun doelgroep wil krijgen. Verder wordt besproken hoe deze nichemarkt aangesproken kan worden door niche marketing.

Andere inzichten die verschaft werden door onderzoekers die analyses maakten over het selecteren van koorrepertoires binnen de educatieve context, zouden binnen deze masterproef toch gecategoriseerd kunnen worden onder het promoten van koormuziek, omdat ze indirect effect hebben op de verkoper van partituren. Een eerste voorbeeld hiervan is Albinder (2009) die in zijn onderzoek naar repertoire voor mannelijke koren rapporteert over een korensessie die hij volgde waarbij partituren geprojecteerd werden tijdens de workshops. Achteraf konden deelnemers een kopie van de muziek krijgen of werd een digitale kopie op een zelf meegebrachte USB-stick geplaatst. Wat opmerkelijk is, is dat weinig uitgeverijen bereid waren om hun partituur aan dit project te laten deelnemen. Ik vraag me als onderzoeker af hoe de respondenten van dit onderzoek zouden reageren op muziek die ze verkrijgen door workshops.

Intussen is dit artikel meer dan tien jaar oud, het zou kunnen dat er nu anders gereageerd wordt op zulke initiatieven.

2.2.2 Eigenheid van de sector

Le Cocq (2002) suggereert dat klassieke muziek zich niet even makkelijk leent tot marketing dan populaire muziek. Deze notitie is van belang voor Koor&Stem gezien de overgrote meerderheid van de partituren geen populaire muziek behelst. Niet alleen dat, maar volgens het onderzoek van Rolston en De Benedetto (2002) draaien ook labels die klassieke muziek produceren break-even of zijn ze niet winstgevend. Labels van populaire muziek kunnen wel makkelijker winst maken. Zelfs al is Koor&Stem een vzw, is het voor een organisatie die onder meer met klassieke muziek bezig is, een uitdaging om de markt te bespelen. Een gevolg hiervan, volgens Kubacky en Croft (2004) is dat, om een breder publiek te bereiken, de sector op zoek moet gaan naar manieren om muzikanten te verbinden met hun publiek, in plaats van de muziek te populariseren.

Een tweede eigenheid van de sector volgt uit het onderzoek van Perry en Ciccarella (2007). Zij onderstrepen dat koordirigenten constant op zoek zijn naar repertoire. Het brein van de dirigent is constant bezig met het verzamelen van muziek, bewust en onbewust. Op vlak van marketing kan dit inzicht van belang zijn wanneer communicatieplannen worden opgemaakt. Daarnaast verwijzen de onderzoekers naar een onderzoek van Raemes (2001): livemuziek heeft de grootste invloed op het selecteren van het repertoire voor koren. Dit blijkt ook zo te zijn voor labels van klassieke muziek. Ook hier blijkt uit het onderzoek van Rolston en De Benedetto (2002) dat voor de verkoop van klassieke muziek, op cd of andere media, weinig tot geen reclamecampagnes worden gebruikt, maar dat uitvoeringen en eventuele reviews de muziek helpen te verspreiden. Ik neem dit inzicht mee naar de interviews en zal aan de hand van de bevraging met dirigenten uit Vlaanderen te weten komen of dit in 2021 nog steeds het geval is. Daarnaast is het inzicht van Raemes afkomstig uit een onderzoek uitgevoerd in Amerika. De invloed van livemuziek zou zich anders kunnen manifesteren onder dirigenten uit Vlaanderen en andere locaties in Europa.

Een laatste eigenheid van de sector is de universele muziekcultuur die andere verschillen in culturen overstijgt. Kubacky en Croft (2006) deden een vergelijkend onderzoek tussen Britse en Poolse muzikanten. De Britten kenden een geschiedenis van een vrije markt, terwijl de Poolse muzikanten in een postcommunistische economie leefden. De onderzoekers merkten geen verschil tussen de twee culturen op wanneer het aankwam op hoe muzikanten de

marketing van muziek percipieerden. “Classical and jazz musicians as a social group appeared to be very homogeneous and only marginally affected by national culture, economic and political situation, history or social status” (Kubacki & Croft, 2006, p. 343). Dit inzicht doet me vermoeden dat ik bij het onderzoek geen grote verschillen zal aantreffen tussen de internationale dirigenten en de Vlaamse dirigenten.

2.3 Afbakening van begrippen

Binnen dit onderzoek baken ik genres af waarin koren kunnen worden opgedeeld, zijnde lichte muziek, klassiek en hybride. Initieel wilde ik ook de categorie ‘religieus’ gebruiken, maar na overweging werd deze geschrapt (zie ‘verloop van onderzoek’). Voor de afbakening van deze begrippen, ben ik op zoek gegaan naar de definiëringen in de New Grove Online. De scheidingslijn tussen lichte muziek en klassieke muziek is vaag en is onderworpen aan verandering afhankelijk van het tijdperk dat bekeken wordt (Middleton & Manuel, 2001).

Onder klassieke muziek verstaan we geen muziek die uit een bepaalde periode komt, maar muziek die niet binnen de categorie lichte muziek valt, en omgekeerd. Lichte muziek of ‘popular music’ uit het Westen beantwoordt volgens de New Grove aan drie voorwaarden. Ten eerste is er de schaal waarop de muziek verspreid wordt. Ten tweede benoemt The Grove de verspreiding die gelinkt is aan massamedia en ten derde de link tussen de muziek en een bepaalde sociale groep (van arbeidsklasse tot elite). Al deze aspecten zijn echter fluïde en er zijn voor deze dimensies geen vaste waarden waaraan de muziek moet voldoen om als niet-klassiek beschouwd te worden.

Ter verduidelijking geef ik voorbeelden aan van soorten muziek die ik binnen dit onderzoek versta onder lichte muziek: pop- en rockmuziek, muziek uit de kleinkunst, alle stijlen jazz, muziek afkomstig uit musicals of films. Daarnaast wordt er rekening gehouden met het feit dat de dirigenten die geïnterviewd worden zelf moeten aangeven welk genre hun koor zingt, uit praktische overweging omdat het te tijdsintensief zou zijn om het gehele repertoire van ieder koor te onderwerpen aan een evaluatie. Ik vertrouw dus op de algemene consensus die er heerst bij het onderscheiden van de verschillende genres.

3. Onderzoeksdoel en onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is een eerste stap naar het ontdekken van hoe een dirigent het repertoire voor een koor samenstelt. De eerste vragen die naar boven kwamen omtrent het onderwerp waren ‘wat zijn doorslaggevende factoren?’ en ‘wie of wat heeft invloed op de keuze?’ Het is de bedoeling om aan de hand van de verworven kennis, suggesties te kunnen doen aan Koor&Stem over hoe zij daarop kunnen inspelen. In een toekomstig stadium kan er aan de hand van deze masterproef een communicatieplan opgesteld worden.

Koor&Stem maakte tot op heden geen gebruik van een marketing- of communicatieplan. Alle verkoop van partituren die hun webshop genereerde is louter toevallig. Hierover informeerden twee medewerkers van Koor&Stem me tijdens een eerste meeting. De vzw stelde hun vraag initieel als volgt: ‘Hoe kunnen we Vlaamse koormuziek promoten bij een internationaal publiek?’ Deze vraag zal voor de doelstellingen van deze masterproef meer afgebakend worden. Om überhaupt op die vraag te kunnen antwoorden, moet ik eerst weten waarom een dirigent voor een bepaald repertoire of stuk kiest voor een koor. Zodra ik daar zicht op heb, kan ingespeeld worden op de factoren om communicatiesuggesties te doen. De relevantie van dit afstudeerproject is bijgevolg praktisch: met dit onderzoek hoop ik aanbevelingen voor de beroepspraktijk te kunnen doen.

Na meerdere meetings met Koor&Stem over het opzet van de masterproef, hebben we in samenspraak de volgende vragen opgesteld:

- Op basis van welke factoren wordt een koorrepertoire samengesteld?
- Wat zijn de invloeden op de keuze van het repertoire?
- Welke connotaties heeft het concept ‘Koormuziek uit Vlaanderen’?

Het onderzoek zal vertrekken vanuit interviews met dirigenten. Op basis van die interviews kan het zijn dat er deelvragen ontstaan die verder uitgespit kunnen worden of als trigger fungeren voor vervolgonderzoek. Deze masterproef betreft een kwalitatief onderzoek dat een beschrijvende vorm aanneemt. Ik zal het proces van het samenstellen van een repertoire en de kenmerken van dat proces uit de doeken doen zonder te vertrekken vanuit hypotheses.

Naast de vragen hierboven vermeld, heb ik enkele deelvragen opgesteld die ik in achtung wil nemen tijdens het onderzoek. Deze vragen zijn ontstaan tijdens verdere brainstormsessies en dankzij de literatuurstudie.

- Hoe gaan dirigenten praktisch aan de slag bij het zoeken naar nieuw repertoire voor hun koor?
- Gebruiken ze bepaalde platforms of bepaalde websites, online- of offlinebibliotheken?
- Zijn de factoren die het keuzeprocess beïnvloeden anders voor koormuziek uit Vlaanderen dan voor andere (wereldse) muziek?
- Wat maakt koormuziek uit Vlaanderen uniek, en wat kan Koor&Stem bijgevolg gebruiken als sellingpoint?
- Heeft koormuziek uit Vlaanderen die unieke klank of kleur waar Apfelstadt over sprak in haar onderzoek naar de selectie van repertoire (zie theoretisch kader)?

Ook zal er gepeild worden naar variabelen als controlevariabelen en om mogelijke trends te onderscheiden. Er wordt aan de hand van het deelnameformulier bij het onderzoek gevraagd naar:

- De opleiding van de dirigent onderverdeeld in twee categorieën: (1) een opleiding specifiek voor directie aan een conservatorium, (2) geen specifieke directie-opleiding.
- De ervaring van de dirigent: uitgedrukt in jaren.
- Het genre waarin het koor zingt. We maken een onderscheid tussen de volgende categorieën: lichte muziek, klassiek en hybride.
- Het niveau van het koor: (semi-)professioneel of amateur.

Bij de start van dit onderzoek werd geopperd om koorleden te bevragen aan de hand van een vragenlijst. Dit zou de schaal van het onderzoek aanzienlijk kunnen vergroten gezien het aantal koorleden in Vlaanderen een stuk hoger ligt dan het aantal dirigenten. Ik merkte dat bij het merendeel van de koren, de dirigent verantwoordelijk is voor het selecteren van de stukken die het koor opneemt in zijn repertoire. Dit toont aan dat een enquête onder koorleden niet voldoende relevant zou zijn om antwoord te krijgen op de onderzoeksvragen. Daarnaast bleek ook dat er voldoende respons was van dirigenten om deel te nemen aan het onderzoek wat leidde tot adequate informatie voor het onderzoek.

Het uiteindelijke doel is te weten te komen hoe Koor&Stem koormuziek uit Vlaanderen verder kan verspreiden en verkopen. Aan de hand van de resultaten van het onderzoek reik ik bouwstenen aan waarmee een communicatieplan opgesteld kan worden.

4. Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk leg ik uit hoe ik praktisch te werk ben gegaan in de zoektocht naar antwoorden op de vragen uit het vorige hoofdstuk. Ik begin met de rekrutering naar respondenten, vervolgens het verloop van de interviews en ten slotte het verwerken van de verworven data.

4.1 Rekrutering van respondenten

De kern van het onderzoek is opgezet rond diepte-interviews met verschillende dirigenten. Allereerst ging ik op zoek naar een tiental Vlaamse dirigenten die ik over het onderwerp kon interviewen. Deze dirigenten heb ik, samen met Koor&Stem op diverse wijze gerecruteerd. Ten eerste lanceerden we een oproep naar dirigenten op de website van Koor&Stem. Die oproep werd ook via Facebook verspreid. Dankzij de oproep konden dirigenten hun contactgegevens achterlaten in een formulier. De oproep luidde als volgt:

*Voor een **onderzoek naar koormuziek** uit Vlaanderen in samenwerking met een masterstudente van de Universiteit Antwerpen, doen wij een oproep naar **dirigenten en dirigentes**. Kandidaten zullen deelnemen aan een interview dat peilt naar de invloeden op het selectieproces van het koorrepertoire.*

De enige voorwaarde om deel te nemen is dat u dirigent(e) bent van een koor. Het genre waarin jullie zingen mag gaan van 'k zag twee beren broodjes smeren in een a capella herwerking, tot Mendelssohn's Elijah.

*Hebt u zin om **maximum 45 minuten** van uw tijd te geven aan ons onderzoek? Vul dan dit formulier in en wij contacteren u graag verder: <https://forms.gle/gZutG2cMMqL37tgM8>*

Wij kijken uit naar uw reactie.

Uit de poule die reageerde selecteerde ik de eerste drie respondenten. Aangezien op de oproep overwegend niet-beroepsdirigenten reageerden, verkoos ik om niet iedereen te contacteren, te starten met drie interviews en zelf actief op zoek te gaan naar andere deelnemers.

Naast de oproep, kozen we ervoor, in samenspraak met Koor&Stem, om enkele dirigenten rechtstreeks aan te spreken. De vzw bezorgde de e-mailadressen van dirigenten die zij achtten een interessant profiel te hebben. Zij werden vervolgens door mij gecontacteerd. Elke persoonlijk opgeroepen dirigent stemde in om deel te nemen aan het onderzoek. Om de poule

te vervolledigen, maakte ik daarnaast gebruik van het sneeuwbaaleffect. Nadat het interview had plaatsgevonden, werd aan de respondent gevraagd of zij in hun contacten dirigenten hadden die interesse zouden hebben om deel te nemen aan het interview. Dankzij bovenstaande methodes kon ik voldoende Vlaamse dirigenten interviewen voor dit onderzoek.

Om ook inzicht te krijgen over hoe internationale dirigenten kijken naar het onderwerp, mikte ik erop om een vijftal internationale dirigenten. Deze werden niet gerecruteerd via een oproep maar werden opnieuw persoonlijk aangesproken via een contact van Koor&Stem. Omdat de contactgegevens van deze dirigenten niet rechtstreeks aan mij bezorgd konden worden, werden zes dirigenten aangesproken met de vraag of ze mij wilden contacteren mochten ze interesse hebben in deelname aan het onderzoek. Hierop heb ik slechts twee dirigenten gevonden die belangstelling toonden. Het feit dat ze zelf na het ontvangen van de mail moesten e-mailen als ze interesse hadden, werkte mogelijk als een te hoge drempel. Door de GDPR-regeling, liep ik hier mogelijk wat contacten mis. De poule internationale dirigenten moest vervolgens nog uitgebreid worden. Via een persoonlijk contact kon ik nog een extra dirigent aanwerven voor het onderzoek.

4.2 Verloop van de interviews

Via e-mail werd een datum vastgelegd. Alle interviews namen online plaats. Op de dag van het interview ontvingen de deelnemers een herinneringsemail met het uur, een link naar de online meeting room en het deelnameformulier. Op het deelnameformulier verzamelde ik controlevariabelen: leeftijd, gender, ervaring (uitgedrukt in jaren), opleiding directie, genre van het koor, niveau van het koor (onderverdeeld in amateur en (semi)professioneel) en leeftijdsgroep van het koor (onderverdeeld in kinderen, jeugd en volwassenen). Vervolgens werden de deelnemers via de het informatieformulier gebriefd over het opzet van het onderzoek en tekenden ze om toestemming te geven dat hun gegevens verwerkt mochten worden in functie van het onderzoek.

Voor ieder interview werd dertig minuten uitgerekend, hoewel sommige interviews langer duurden, met een uitschieter van anderhalf uur. De interviewer stuurde het interview langsheen de verschillende ontwerpen zodat alle topics uit de lijst besproken werden. Gedurende de periode waarin de interviews afgenomen werden, is de topiclijst langer geworden. De zwarte elementen op de topiclijst stonden vanaf de aanvang van het onderzoek op de lijst, terwijl de vragen in grijze druk werden toegevoegd dankzij inzichten die verschaft werden gedurende afgelopen gesprekken. Tijdens de interviews kregen de deelnemers ruimte om

anekdotisch te vertellen en was het de interviewer die het gesprek langs de verschillende topics heen leidde. Hoewel iedere deelnemer geïnformeerd werd via het deelnameformulier (zie appendix), werd het opzet van het onderzoek en de anonimiteit nogmaals onderstreept.

Aan de hand van onderstaande topiclijst werden de interviews gestuurd:

- **Introductie:** verwelkomen en bedanken van deelnemer. Het onderzoek kaderen voor de deelnemer en toestemming vragen voor audio-opname.
- **Kern:** De kenmerken van het gedirigeerd koor (grootte, gemiddelde leeftijd, genre, (semi)professioneel/amateur, etc.)
- Het huidige repertoire van koor:
  - o Componisten die terugkeren
  - o Arrangementen, stemverdelingen
  - o Aanwezigheid van koormuziek uit Vlaanderen in het huidige repertoire
  - o Zingen in vreemde talen
- Proces van repertoirekeuze
  - o Verschillende manieren om in contact te komen met nieuwe muziek
  - o Personen die invloed hebben op de keuze
  - o Evenementen die invloed hebben op de keuze
  - o Platforms waarop muziek gekocht wordt
  - o Prijs van de muziek
- Invloeden op repertoirekeuze
  - o Invloed van koorleden
  - o Invloed van andere koren
  - o Invloed van evenementen/concours/workshops
  - o Sociale media
  - o Andere mogelijke invloeden
  - o Tijdsbesteding
- Koormuziek uit Vlaanderen
  - o Vlaamse componisten in het huidige repertoire
  - o Redenen voor het kiezen van die muziek
  - o Kennis over platform Choral Music from Flanders/Koorklank
- Connotatie ‘koormuziek uit Vlaanderen’
  - o Gedachten die opkomen bij de term Koormuziek uit Vlaanderen
  - o Voorkennis van Choral music from Flanders
  - o Componisten die spontaan in hun opkomen
- Waarom wel/niet kiezen voor koormuziek uit Vlaanderen
- **Afsluiting:** wil de dirigent nog iets kwijt over het onderwerp?
- Bedanking voor deelname

De representativiteit wilde ik zo hoog mogelijk te houden, maar gezien ik over een klein aantal respondenten beschikte, kon ik geen rekening houden met meerdere diversiteitscriteria. Daarom heb ik ervoor gekozen om één element te prioriseren, namelijk het ‘genre van het koor’. Dit omdat deze factor het meest invloedrijk is op de uitkomst van het onderzoek. Het is de bedoeling om een zo breed mogelijk arsenaal te hebben aan dirigenten van koren die in zo veel mogelijk verschillende genres zingen. In onderstaande steekproefmatrix breng ik dit in kaart. Initieel werd het genre van het koor ingedeeld in lichte muziek, klassiek, religieus en hybride, maar snel werd duidelijk dat er in zo goed als geen enkel koor nog strikt religieus gezongen wordt. Deelnemende dirigenten van parochiekoren vulden in alle gevallen het religieuze repertoire aan met lichtere muziek die eventueel binnen de context van een religieuze viering past. Een voorbeeld hiervan ‘You raise me up’ van Secret garden. Een popnummer dat op vlak van textuele inhoud perfect binnen een eucharistieviering past. Ten gevolge hiervan werd het genre ‘religieus’ geschrapt.

Tabel 1: steekproefmatrix met twee selectiecriteria: het niveau van het koor en het genre waarin het koor zingt

		Genre van het koor		
		Lichte muziek	Klassiek	Hybride
Opleiding dirigent	Specifieke directie-opleiding (conservatorium)	2	6	8
	Algemene muzikopleiding	2	3	5

4.3 Data verwerken

Gezien de onderzoeker zelf alle interviews afnam, deels zelf transcribeerde en alles codeerde, moest het te onderzoeken materiaal niet apart doorgenomen worden. Doorheen het interviewproces, het transcriberen en het coderen maakte de onderzoeker notities en memo’s met inhoudelijke thema’s, wederkerende onderwerpen en overkoepelende ideeën. Aan de hand van deze memo’s werden de uitgeschreven interviews thematisch gecodeerd in het dataverwerkingsprogramma NVivo 12. Tijdens het coderen werd het advies van Mortelmans (2020) gevolgd om bij elke codering steeds de vraag te stellen waarover het gaat en of het relevant is voor het onderzoek, vooraleer een code toe te wijzen aan het stuk tekst. Gaandeweg werden, net zoals de topiclijst, nieuwe labels toegevoegd aan de labellijst. Zo ontstond er een wisselwerking tussen lezen en labelen, labelen en lezen. De labels kunnen in drie grote

blokken opgedeeld worden waarbij elk blok nog eens wordt opgesplitst in subcategorieën. De drie grote blokken bestaan uit (1) de ideeën die de dirigent heeft over koormuziek uit Vlaanderen, (2) de zaken die de dirigent beïnvloeden tijdens het selecteren van het repertoire en (3) de manieren waarop een dirigent nieuw repertoire ontdekt. Daarnaast labelde ik ook de momenten wanneer een dirigent sprak over het huidig repertoire. Deze informatie kan wederom als een soort controlevariabele werken. De labels werden als volgt opgemaakt:

- Ideeën over koormuziek uit Vlaanderen
  - o Positief
  - o Negatief
  - o Neutraal
- Invloeden op keuze van repertoire
  - o Kenmerken van het stuk
  - o Kenmerken van het koor
  - o Koorleden
  - o Kostprijs en subsidies
  - o Programmatie en thematiek
  - o Taal
  - o Aanwezigheid van vocal tracks
- Nieuw repertoire ontdekken
  - o Collega's en concerten
  - o Fysieke bibliotheken
  - o Koorklank/Choral Music from Flanders
  - o Commissiewerk
  - o Online platformen voor partituren
  - o Social media
  - o Tijdsbesteding
  - o Workshops en concours
- Huidig repertoire

Gemiddeld kreeg elk interview dertien labels toegewezen. Waar de geïnterviewde heel direct op de vragen antwoordde, zonder af te wijken, was het mogelijk om een hele alinea te labelen met één uniek label. Bij de meerderheid van de interviews werd er lijn per lijn ontleed wat er gezegd werd en werden er gemiddeld vier labels aan elke alinea toegekend. Deze labels werden geanalyseerd. De resultaten van die analyse bespreek ik in het volgende hoofdstuk.

5. Resultaten

Het behandelen van de resultaten werd thematisch aangepakt. Alvorens de thema's aan te vatten die uit de codeerboom worden geplukt, bespreek ik twee overkoepelende elementen die eerst, los van het codeschema, naar boven kwamen: de eigenheid van de koormuziek uit Vlaanderen en het belang van muziek van eigen bodem. Na de uiteenzetting van deze elementen, ontvouw ik de invloeden op de keuze van het repertoire en de manieren waarop dirigenten nieuwe muziek ontdekken.

5.1 Eigenheid van de koormuziek uit Vlaanderen

5.1.1 Eclecticisme

Over de eigenheid van koormuziek uit Vlaanderen zou een volledig nieuw onderzoek opgesteld kunnen worden. De muziek die geproduceerd wordt door Vlaamse componisten is uiteenlopend en eclectisch. Dit eclecticisme kan zowel als een vloek als een zegen ervaren worden. Een respondent vertelt over een koorwedstrijd waaraan ze met een Vlaams koor deelnam. In het programma moesten ze verplicht een traditioneel stuk opvoeren uit hun natie en in traditionele klederdracht. Als Vlaams koor kan je je afvragen wat traditionele klederdracht is voor België of Vlaanderen. Met het koor stootten ze op een probleem binnen de koormuziek uit Vlaanderen: er is geen eenzijdige koortraditie. Datzelfde koor maakte in een andere periode een koorreis naar Estland waar ze een Ests korenfestival bijwoonden. Ze werden overdonderd door traditionele Estse muziek die alle koren uit het land samenbracht. Als Vlaams koor konden ze enkel toekijken en wegdromen bij zo een rijke traditie aan koormuziek.

Dit viel ook een andere dirigent op in een vergelijkbare setting. Voor een tornooi in Vlaanderen moest het koor een volksliedje in eigen taal brengen. De dirigent koos voor een eenstemmig Laïs-achtig liedje, maar werd daar ook geconfronteerd met een Ests en Filipijns koor dat een nummer bracht uit hun traditie en dat 'van een heel andere orde' was. De dirigent concludeerde dat we de etnologie van het Vlaamse met ons mee moeten nemen en we als Vlaams volk een minder grote overlevering hebben dan andere naties of volkeren. Zelf zou deze dirigent enkel naar Vlaamse muziek grijpen wanneer het opgelegd wordt voor een concours.

Dit wil niet zeggen dat er in Vlaanderen geen rijke traditie te vinden is. De overdracht is er zeker, onze conservatoria staan ervoor gekend om aandacht te schenken aan compositie voor koren en het aantal koren in Vlaanderen is groot. De Vlaming zingt graag. Alleen al in de

noordelijke helft van ons land zijn bij Koor&Stem een duizendtal koren aangesloten (Koor&Stem, 2020). Het probleem manifesteert zich dus niet in het tekort aan een koortraditie. Het eclecticisme hoeft niet per definitie een hekel punt te zijn. De verscheidenheid biedt ook kansen en mogelijkheden. Een andere dirigent die ik sprak, hoewel zij hedendaagse koormuziek van de hand van Vlaamse componisten vaak van een te hoog niveau schat voor een gemiddeld koor, beaamt dat elke componist schrijft zoals zijn pen staat en dat er geen peil op getrokken kan worden. Hoewel er ook scholen bestaan, is in het begin van een carrière als componist vaak te herkennen bij wie de componist in de leer ging. Als jurylid van een compositiewedstrijd, merkte ze op dat componisten die van de banken van de Vlaamse conservatoria kwamen een hogere kwaliteit leverden.

5.1.2 Taalbarrière

Het onderwerp over mogelijke taalbarrières kan langs twee kanten aanschouwd worden. Ten eerste is er een barrière voor Nederlandstalige zangers. Deze drempel ontstaat door vooroordelen die zangers hebben ten opzichte van muziek die geschreven werd in de Nederlandse taal. Ten tweede is er de barrière van vreemde talen. Dit kan vervolgens opgesplitst worden in Nederlandstalige koren die in een vreemde taal zingen en anderstalige koren die in het Nederlands zingen. Dit zijn drie hindernissen die zich ontsluit werden in de interviews. Ik zal elke barrière apart bespreken. Ten slotte beschrijf ik enkele ideeën en concepten die dirigenten aanreikten om deze belemmeringen te overstijgen en bruggen te slaan aan de hand van taal.

a) Vooroordelen over de taal

De grote meerderheid van de dirigenten gaf aan dat de koorzangers overwegend negatief reageren op stukken in de Nederlandse taal. Deze trend zie ik zowel bij de klassiekere koren als koren die meer lichte muziek op het repertoire hebben staan. Om te weten te komen waarom dat exact zou zijn, moet verder en nieuw onderzoek worden gedaan bij de koorleden. Enkele dirigenten waagden zich toch aan een verklaring. Ten eerste werd aangehaald dat we niet graag herhalingen zingen in het Nederlands, we hebben het gevoel dat het kinderlijk klinkt. Nochtans, als we kijken naar Latijnse werken bijvoorbeeld, zingen de koorleden zonder problemen tientallen keren ‘kyrie’ of ‘Jesu’ achter elkaar, wanneer we tienallen keren ‘heer’ of ‘Jezus’ moeten zingen percipiëren we dat op een andere manier. Een van de dirigenten die ik sprak die een jongerenkoor dirigeert dat lichte muziek zingt, heeft geen enkel Nederlandstalig nummer op het repertoire staan omdat ze voelt dat het niet aanslaat bij de doelgroep van het koor. Ik

vroeg me af of een buitenlands koor bij het zingen van Nederlandstalige muziek, ook die vooroordelen zou hebben. Helaas heeft geen van de internationale dirigenten die ik sprak al gewerkt met Nederlandstalige teksten. Dus blijft dat voorlopig een onopgeloste vraag.

b) Nederlandstaligen die in vreemde talen zingen

Hoewel we niet exact weten hoe anderstalige koren Nederlandstalige muziek percipiëren, kunnen we wel weten hoe Nederlandstalige koren kijken naar anderstalige muziek. Hoewel ze niet afgetoetst kunnen worden, kunnen deze inzichten als richtlijn dienen voor hoe buitenlandse koren zouden omgaan met een taal die hun vreemd is, namelijk het Nederlands. De meerderheid van de componisten gaf aan dat ze met hun koor geregeld vreemde talen zingen. Latijn en Engels zijn doorgaans de meest gangbare vreemde talen, maar er wordt ook buiten deze grenzen getreden. Dit komt vooral voor bij de klassieke en hybride koren. De koren die uitsluitend lichte muziek zingen, grijpen grotendeels naar het Engelstalig repertoire.

Talen die gezongen worden door de hybride en de klassieke koren gaan van Zweeds, Noors, Fins, Deens, Italiaans, Spaans, Baskisch tot onze twee andere landstalen, Frans en Duits. De eerste barrière die de componisten aangeven voor het kiezen van deze talen is de tijd die ze zouden moeten wijden aan het aanleren en instuderen van de vreemde taal. Een tweede element dat door meer dan drie dirigenten werd aangehaald, is het feit dat deze muziek niet altijd even programmeerbaar is voor een concert. Op een concert willen ze graag een verhaal brengen met hun koor en als het publiek niet begrijpt wat gezongen wordt, gaat een groot deel van dat verhaal verloren. Om toch voor een vreemde taal te kiezen in een programma, moet het muzikale het tekstuele ver overtreffen.

Een dirigent die ook als componist werkt, gaf aan dat de taal direct effect heeft op de muzikale parameters van de muziek. Door een andere mondstand, andere lettergrepen en klemtonen, komt er automatisch een andere muzieklank naar boven die zich niet zou manifesteren in Nederlandstalige of Engelstalige composities. Daarnaast kom je dankzij de taal in contact met een andere cultuur. Hoe de taal een brug kan vormen tussen culturen bespreek ik in het volgende punt ‘taalbarrières overstijgen’.

c) Taalbarrières overstijgen

Taal kan ook een verbindende factor zijn. Zo sprak ik met een dirigent die zijn schouders zette onder een sociaal project waarbij taal de brug sloeg tussen verschillende gemeenschappen. Hij dirigeert jaarlijks een koor in een basisschool met de leerlingen van telkens een ander leerjaar.

In de school zitten veel leerlingen met een migratieachtergrond, en het doel van het koor is om de kinderen dichter bij elkaar te brengen. Enerzijds wordt er gewerkt rond identiteit waarbij ze liederen zingen in verschillende talen en anderzijds bestaat het project in ouders mee te betrekken en ze een weg te wijzen naar concerten en evenementen. Vorig jaar werd er in het Iranes gezongen en schakelde de dirigent de hulp in van zangers en ouders die de Iranese taal beheersen. Dit is een voorbeeld van hoe op een verbindende manier met vreemde talen kan worden omgegaan.

Niet altijd hebben we mensen ter beschikking die de taal perfect beheersen om het koor te helpen bij de uitspraak van bepaalde woorden. Daar heeft een van de internationale dirigenten een passende oplossing voor. Hij werkt met fonetische tekens. Alle zangers in zijn koor zijn heel vertrouwd met het IPA (International Phonetic Alphabet) en kunnen aan de hand daarvan eenvoudig teksten juist uitspreken. Het moet wel gezegd dat deze dirigent enkel werkt met heel gedreven amateurs, die op hoog niveau zingen, of met professionals. Het is ook kennis die opgebouwd werd. Een dirigent kan moeilijk van het koor verwachten dat ze plots het fonetisch alfabet onder de knie hebben. De desbetreffende dirigent bouwde de kennis op en kan dankzij deze tool zijn koor beter doen klinken. Zitten er bepaalde lettergrepen niet juist, dan wordt een bord opgestoken van de desbetreffende klank en zo hoort hij hoe de zangers dankzij die ene tool prompt de uitspraak corrigeren en het koor plots samenkomt in één klank.

Een derde voorbeeld waar taal als verbindende factor werkt wordt geëxposeerd aan de hand van een anekdote van de dirigente die een koorreis maakte naar Estland en aldaar het korenfestival Laulupidu meemaakte. Op het festival wordt enkel en alleen Estse muziek in het Ests uitgevoerd, en toch trok het in de afgelopen editie, in 2019, 35 000 zangers en 62 000 bezoekers aan (Laulupidu, 2019). De eigenheid van de muziek brengt zowel mensen die geen Ests spreken als Estse bewoners samen.

5.2 Belang van muziek uit eigen bodem

Bij het ontvouwen van het belang van muziek van eigen bodem merk ik een discrepantie tussen dirigenten die koren dirigeren waar klassieke muziek gezongen wordt en dirigenten die koren dirigeren waar lichte muziek wordt gebracht. Ik start met de eerste categorie: koren die voornamelijk het klassieke genre zingen. Hieronder vallen ook koren die eerder gecategoriseerd werden onder hybride koren. De meerderheid van deze dirigenten is actief op zoek naar muziek van eigen bodem. Het werd duidelijk dat deze dirigenten vaak een opleiding op het conservatorium genoten en zelf een netwerk uitbouwden binnen de wereld

van componisten. De dirigenten die een opleiding aan een Vlaams conservatorium volgden, geven aan veel belang te hechten aan de cultuur en de rijkdom van het repertoire uit Vlaanderen. Het merendeel van deze dirigenten heeft ook thuis een bibliotheek met werken waar ze regelmatig op terugvallen.

Een dirigent van een hybride koor sprak bijvoorbeeld over de Vlaamse polyfonie. Hij vond het belangrijk om zijn koor dit aan te bieden om de kennis van zijn koorleden te vergroten en om de appreciatie voor deze muziek bij de zangers aan te wakkeren. Deze dirigent leidt ook een kinderkoor en vindt het fijn dat er bij kinderkoren, van nature uit veel muziek van Vlaamse componisten in het repertoire zit. Een andere dirigent vindt het frustrerend hoe weinig de werken van Vlaamse of Belgische componisten opgevoerd worden. Hij noemt het een van zijn stokpaardjes om op zoek te gaan naar muziek van eigen bodem. Hij staat soms op beurzen met Vlaamse muziek en merkt dat er initieel weinig interesse voor is bij een internationaal publiek, maar zodra ze de muziek leren kennen - aan de hand van een workshop of een lezing bijvoorbeeld - 'vallen hun monden open'. Twee dirigenten zijn ook actief bezig met het digitaliseren van nog onuitgegeven muziek van Vlaamse componisten.

Ook de internationale dirigenten hechten belang aan het brengen van muziek uit hun eigen land. Een van de dirigenten noemt het een passie om muziek van componisten met zijn nationaliteit op te sporen. Wanneer er gevraagd wordt waarom, antwoordt hij dat hij zelf ook componist is en hoopt dat iemand in de toekomst hetzelfde zou doen met zijn muziek. Hij zegt dat veel muziek uit de 20^e eeuw vergeten is, en vindt het belangrijk dat esthetische dingen niet verwaarloosd worden. Deze dirigent gaat vaak door archieven van familieleden van de overleden componist om onontdekte muziek terug tot leven te kunnen brengen.

Bij koren die voornamelijk pop en lichte muziek zingen, is het belang van muziek van eigen bodem veel minder groot. Zij stoten, ten eerste, vaker op de taalbarrières die hierboven omschreven werden. En ten tweede, botsen ze op de grenzen van het repertoire uit Vlaanderen binnen hun genre. Een dirigente van een koor dat voornamelijk muziek uit het musicalrepertoire zingt, geeft aan geen enkel werk van Vlaamse bodem in het huidige repertoire te hebben. Dit heeft vooral te maken met het feit dat de meeste componisten van musicals uit de Angelsaksische landen afkomstig zijn. De grootste reden waarom koren met een repertoire uit de lichte muziek wel voor Vlaamse muziek zouden kiezen is in het kader van de programmatie. Onder 'invloeden op keuze van repertoire' ga ik hier dieper op in.

5.3 Invloeden op keuze van repertoire

5.3.1 Koorleden

Ik ga kort in op het aandeel dat de koorleden hebben op de keuze van het repertoire. Tijdens de interviews is het slechts twee keer voorgekomen dat een dirigent in samenwerking met een koorledencommissie werkt om het repertoire van het koor te bepalen. De twee koren die met een commissie werken zijn twee koren waar vooral voor het plezier gezongen wordt en waar geen klassiek repertoire wordt uitgevoerd. In alle andere gevallen is de dirigent de eindverantwoordelijke voor de repertoirekeuze. Zo goed als alle dirigenten gaven aan open te staan voor input van de koorleden, maar die input blijft meestal beperkt of uit.

Hoewel directe voorstellen van de koorleden het vaak niet tot in het repertoire schoppen, houden alle dirigenten tot in bepaalde mate rekening met wat de koorleden graag of niet graag zingen en proberen ze hier een evenwicht in te zoeken. Een internationale dirigent vergeleek het met een barometer. Bij elk nieuw stuk probeert hij hoogte te nemen van de mening van het koor en neemt die informatie mee naar de keuze van een volgend stuk.

5.3.2 Programmatie

Een tweede noemenswaardige invloed op de keuze van het repertoire voor een koor is de mogelijkheid tot het programmeren van de muziek. Hierbij geven dirigenten vaak aan dat ze rekening houden met de thematiek en de taal van het werk. In het onderdeel over taal besprak ik reeds hoe de taal van een werk een stimulans kan zijn om het stuk al dan niet te programmeren en dus in het repertoire op te nemen. Dit heeft vooral te maken met het verhaal dat verteld moet worden aan een publiek en dat verhaal kan verhinderd worden door het gebruik van voor het publiek vreemde talen.

Naast de taal speelt het thema van de muziek een rol. Om een samenhangend concert te kunnen uitvoeren, geven enkele dirigenten aan dat ze de thematiek van de werken als rode draad gebruiken en dat deze bijgevolg bij elkaar moeten aansluiten. Hoewel er dus een eenheid ontstaat, moet er ook voldoende variatie in het programma zitten. Een dirigent verwoordde het als volgt: “Je kiest een stuk nooit alleen in functie van de andere stukken die al vastliggen want je legt alle andere ook op diezelfde manier vast. Dus uiteindelijk maak je natuurlijk een keuze en je begint te bouwen; die keuze heeft dan een invloed op keuzes die je later nog maakt rond andere stukken en uiteindelijk vallen de puzzelstukjes in elkaar.”

5.3.3 Muzikale parameters

Het is onvermijdelijk dat de muzikale parameters en de kenmerken van het stuk bepalend zijn bij het kiezen van het koorrepertoire. De literatuur die besproken werd in het hoofdstuk ‘Theoretisch kader’ ging hier vaak specifiek op in en deed enkel onderzoek naar dit element. Voor dit onderzoek in functie van de promotie van koormuziek uit Vlaanderen, is een strikte rangschikking van het belang van de bepalende muzikale parameters minder significant. In plaats van volgorde van belangrijkheid die gegeven werd in de onderzoeken tijdens de literatuurstudie, ga ik kort in op wat er bij de geïnterviewde dirigenten speelde.

Er zijn drie elementen die als meest doorslaggevend worden aangegeven, namelijk tekst, muzikaliteit en moeilijkheidsgraad. Op het gegeven van de tekst ben ik reeds ingegaan in het stuk over de eigenheid van de Vlaamse muziek. Muzikaliteit werd in bijna elk gesprek aangegeven als een doorslaggevende parameter, maar ik merkte dat de respondenten het niet eenvoudig vonden om uit te leggen wat voor hun kwalitatieve muzikaliteit is in een werk. Het is een soort kwaliteit die niet objectief te quoteren valt. Een respondent antwoordde dat componisten die een opleiding genoten voor compositie, sneller aan de voorwaarde voldoen op vlak van muzikaliteit. Het derde aspect, de moeilijkheidsgraad, staat vooral in correlatie met het niveau van het koor. Elke dirigent die ik sprak, uitte dat hij of zij, bij het selecteren van muziek permanent evalueert of het stuk al dan niet past bij het niveau van het koor. De stukken moeten voldoende uitdagend zijn, zonder dat ze het koor demotiveren om te zingen. Het niveau van het koor kan echter evolueren; een dirigent gaf aan dat hij steeds mee moet evolueren in repertoirekeuze in verhouding tot het groeiende niveau van het koor.

5.4 Nieuwe muziek ontdekken

Een cruciaal onderdeel van het onderzoek is, naast het aftoetsen van de invloeden, ook te weten komen op welke wijze dirigenten nieuwe muziek ontdekken voor hun koor. Er zijn verschillende bronnen te onderscheiden waaruit dirigenten putten om nieuwe muziek te ontdekken.

5.4.1 Andere koren

Een van de grotere bronnen voor het ontdekken van nieuw repertoire zijn andere koren. Dit gebeurt zowel online als offline. Offline gaat dat via het bijwonen van concerten en via collega’s. Rond dit offline gebeuren hangt een bepaalde sluier. Meerdere dirigenten gaven aan dat er een soort van competitiviteit heerst tussen dirigenten en dat er weinig wordt uitgewisseld

of weinig naar elkaars concerten wordt gegaan. Opmerkelijk is dat tussen leerling en docent wel veel wordt uitgewisseld, ook na het afstuderen. Drie dirigenten gaven aan steeds bij (ex-)docenten terecht te kunnen om in hun bibliotheek te snuisteren tussen de collectie.

Online wordt veel gezocht en ontdekt via andere koren, hier heerst minder een sfeer van concurrentie. De grote meerderheid gaf aan in de interviews via sociale media nieuwe muziek te ontdekken. YouTube is hierbij het meest vernoemde platform. Een respondent stelde dat hij, wanneer een koor hem aanstaat, op de website op zoek gaat naar de programmaboekjes van de concerten van dat koor. Zo komt hij op nieuwe ideeën en daarnaast is het handig omdat die stukken op vlak van programmatie goed samen passen.

Naast YouTube zijn ook steamingdiensten, zoals Spotify en Apple Music, een bron van nieuwe muziek. Deze platformen, zowel YouTube als de streamingdiensten, geven de luisteraars de kans om door te klikken naar gelijkaardige of verwante muziek waardoor luisteraars terechtkomen bij muziek die ze via een zoekopdracht anders niet zouden ontdekken. Enkele dirigenten meldden ook aan dat de jongste generatie componisten uit Vlaanderen een kanaal hebben om hun muziek tot bij de oren van een potentiële uitvoerder te krijgen. Dit is onder de vorm van een YouTube kanaal, SoundCloud of andere diensten waarop muziek verspreid kan worden.

5.4.2 Tijdsinvestering

Een aspect dat in veel interviews naar voor kwam, was de tijdsinvestering die een dirigent moet maken bij het samenstellen van een repertoire. Ik merkte twee trends op. Langs de ene kant zijn er de dirigenten die enkel in bepaalde periodes hun licht opsteken bij het zoeken naar partituren, en er is een groep componisten die permanent op zoek zijn naar muziek. De eerste groep zijn vaker dirigenten die hybride koren of koren met een repertoire bestaande lichte muziek dirigeren. Wanneer het koor bijvoorbeeld gelinkt is aan een academie en er in de zomer niet gezongen wordt, kan de dirigent deze pauzeperiode invullen met het zoeken naar nieuw repertoire en een programma vastleggen voor het komende schooljaar. Wanneer het repetitieschema niet vasthangt aan de indeling van het schooljaar, zijn het vaak de periodes na een concert die benut worden voor de zoektocht naar nieuwe muziek.

De tweede groep, de groep die constant op zoek is naar nieuwe muziek, bestaat veelal uit dirigenten met een grotere interesse in klassieke muziek en dirigenten die eerder klassieke koren dirigeren. Deze groep spreekt vaak over een soort bibliotheek die ze zelf bijhouden. Zij

geven aan te allen tijde hun voelsprietten voor nieuwe muziek aan te hebben staan en sommige beschrijven dat ze de partituren graag fysiek in hun bezit hebben om er zo aan herinnerd te worden welke stukken ze nog graag zouden uitvoeren.

Een tweede trend binnen de tijdsinvestering is de jongere generatie dirigenten die sneller en efficiënter wil werken. Wanneer je pakweg twintig jaar geleden nieuwe partituren wilde, moest je de tijd nemen om naar een bibliotheek gaan – enkele dirigenten vermeldden de Koor&Stem bibliotheek – dan moest je, puur op basis van de partituur, uitmaken of het stuk interessant was. Een ervaren dirigent betuigde hoe tijdrovend dit proces kon zijn. De fichier zoeken, niet vinden, hulp gaan vragen, zaken die verkeerd of op een andere wijze gerangschikt zaten waardoor je ze niet vond, enzovoort. Er was geen mogelijkheid om snel op YouTube te kijken of er een opname beschikbaar was. Deze manier van werken is veel tijdsintensiever vergeleken met hoe de jongere generatie te werk gaat. Zij zijn niet meer vertrouwd met de oudere manier. Een van de internationale dirigenten geeft ook les directie en merkte op hoe zijn studenten nu te werk gaan. Hij schetste hoe zijn studenten muziek afspelen op de achtergrond en pas wanneer de muziek hun aandacht trekt, gaan kijken wat het is om het eventueel te bestuderen. Hij vertelde dat, hoewel je de beschikbare technologie moet gebruiken, je soms muziek twee- of driemaal moet beluisteren vooraleer je het kan appreciëren. Hij probeert zijn studenten dan ook aan te sporen om actief te luisteren, eventueel met een partituur, in de plaats van muziek af te spelen terwijl ze andere dingen aan het doen zijn. Hij vroeg de interviewer of ze een cd-speler had, waarop de interviewer negatief moest antwoorden. De technologie evolueert snel concludeerde hij.

5.4.3 Nieuwe partituren verkrijgen

a) Online platformen

Tijdens de interviews kwamen verschillende platformen waarop dirigenten partituren zoeken naar boven. Onderstaand rangschikte ik de platforms die respondenten zonder aansturen zelf benoemden. De platforms zijn ingedeeld op basis van de opleiding van de dirigent.

Tabel 2: Platformen die vermeld werden in het interview zonder assistentie van de interviewer. Opgedeeld op basis van de opleiding van de dirigent en het aantal keer dat het platform vernoemd werd.

Opleiding dirigent	1 maal vernoemde platforms	+1 maal vernoemde platforms
Specifieke directie-opleiding (conservatorium)	Core music, CPDL, IMSLP, Musicanet	Chorus Online, Euprint, Music, Musicanet
Algemene muziekopleiding	Chorus Online	Zing Jubilate, Euprint, JW Pepper Music

De meerderheid van de dirigenten gaven aan dat de beschikbaarheid van vocal tracks bij het zoeken naar partituren een voordeel biedt. Dit heeft onder meer te maken met de tijdsbesparing die ze kunnen realiseren omdat ze meteen horen hoe de muziek kan klinken zonder de tijd te moeten nemen om de partituren te lezen. Dit tijdgewin is van belang voor de componisten (zie tijdsinvestering).

Aan elke dirigent werd ook specifiek gevraagd of ze vertrouwd waren met het platform van Koor&Stem, Koorklank. Aan de Engelstalige componisten legde ik Choral Music from Flanders voor, de Engelstalige variant. Een kleine meerderheid van de dirigenten gaf aan het platform te kennen. Ik rapporteer eerst over de groep die het platform niet kende. Wanneer ik deze groep vertelde over het platform, reageerden ze enthousiast en met een zekere curiositeit. Over het algemeen was deze groep benieuwd naar wat het platform te bieden had en wilden ze het platform ook meteen bezoeken.

Onder de groep die het platform wel kende, waren de meningen verdeeld. De meest vernoemde reden waarom een dirigent het niet zou gebruiken, is het feit dat het niet uitgebreid genoeg is. Het is dan ook nog een groeiend platform. Er was een dirigent die zich stoorde aan de lay-out van de partituren op Koorklank. Een andere dirigent maakte zich de bedenking of het platform niet een meer internationale insteek zou moeten hebben. Hij dacht aan een platform waarbij muziek van verschillende naties bij elkaar wordt gebracht. Diezelfde dirigent was recentelijk op zoek naar Waalse composities en slaagde er niet in om deze te vinden. Hij vroeg zich af of we verder dan de Vlaamse grenzen moeten denken. Het moet ook gezegd dat deze dirigent tevreden is over het platform en er graag gebruik van maakt. Dirigenten die het platform regelmatig gebruiken en tevreden zijn over het platform verwoordden dat het fijn is een overzichtelijk platform te hebben waarop muziek gratis gedownload kan worden.

b) Eigen netwerk

Een veelvoorkomend aspect is een compositie laten maken op maat van het koor. Dit is een tweede manier waarop dirigenten nieuwe partituren verkrijgen. De opdracht wordt doorgaans uitgevoerd door iemand uit het netwerk van de dirigent. De geïnterviewde dirigenten geven aan dat wanneer een stuk in opdracht geschreven wordt, ze hiervoor terugvallen op contacten binnen hun netwerk in de sector. De meerderheid van de dirigenten zegt dat ze al eens een stuk hebben laten componeren specifiek voor hun koor. De componisten die ze hiervoor aanspreken, contacteren ze vervolgens rechtstreeks of via-via. De dirigent kent de componist bijvoorbeeld door samen een opleiding gevolgd te hebben, als collega's in het werkveld, of doordat ze ooit les kregen van, of les gaven aan de componist.

6. Conclusie en aanbevelingen

Op basis van de bevindingen gerapporteerd in hoofdstuk 5 wil ik in dit hoofdstuk Koor&Stem bouwstenen aanreiken voor hun communicatieplan. Allereerst beschrijf ik de doelgroep. Dit gebeurt aan de hand van voorspellingen op basis van de resultaten uit het onderzoek. Daarna doe ik hetzelfde voor het product: partituren van koormuziek uit Vlaanderen. Vervolgens bespreek ik potentiële boodschapkanalen en boodschapstrategieën. Ten slotte koppel ik kort terug naar The World Choir Games, van waaruit de vraagstelling initieel kwam (zie inleiding) en ik eindig met de beperkingen van het onderzoek.

6.1 Kenmerken van de doelgroep

De sociaal-demografische kenmerken van de doelgroep is zeer uiteenlopend. De doelgroep is niet beperkt door een bepaalde leeftijdscategorie, een bepaalde regio of bepaalde gender. Wat de doelgroep sociaal-demografisch wel kenmerkt is dat ze allen het beroep van dirigent uitvoeren, al dan niet als hoofdberoep. Om meer inzicht te krijgen in het gedrag van de doelgroep bespreek ik wat Koor&Stem mag verwachten van de doelgroep en wat de grootste obstakels en motivators zijn van de doelgroep.

a) Verwachtingen van de doelgroep

De doelgroep die Koor&Stem wil aanspreken met hun communicatie over koormuziek uit Vlaanderen zijn koordirigenten. De doelgroep is actief betrokken bij het selecteren van koormuziek en er is veel toewijding bij het selecteren en aankopen van de partituren. Die grote betrokkenheid is er omdat de dirigenten rekening moeten houden met de moeilijkheidsgraad, de taal, de educatieve voordelen en de programmatiemogelijkheden van het werk. De doelgroep maakt dus geen impulsieve keuzes bij het kopen van muziek, maar gaat vaak secuur te werk.

De doelgroep heeft een uitgebreide kennis over het product en zijn experts binnen hun vakgebied. De doorsnee dirigent genoot een professionele opleiding op een conservatorium, al dan niet specifiek gericht op directie, en bouwde zo kennis en inzicht op over (koor)muziek. Deze achtergrondkennis gebruikt de dirigent bij het evalueren van de muziek vooraleer de muziek aan te kopen. Koor&Stem mag koopgedrag verwachten dat gemotiveerd wordt door deze voorkennis.

b) Obstakels en motivators

Wanneer dirigenten op zoek zijn om nieuwe muziek aan te kopen, zijn er obstakels en motivators die het proces respectievelijk bemoeilijken en vergemakkelijken. De obstakels die naar voor kwamen waren:

- Omgang met vreemde talen
- Tijdsinvestering

Ik raad Koor&Stem aan om in de communicatiestrategie deze drempels te verlagen. Hoe dit gedaan kan worden, bespreek ik in de boodschapstrategie.

De motivators zijn dan weer zaken die uitgespeeld kunnen worden in een strategie. De motivatoren voor onze doelgroep zijn:

- Verschillende vreemde culturen waarmee ze dankzij muziek in contact kunnen komen
- Voortzetten van de eigen cultuur

Er zijn twee elementen die zowel als motivator als obstakel kunnen fungeren:

- Muzikale parameters
- Mogelijkheid tot programmatie

Wanneer een dirigent de muzikale parameters voldoende interessant acht, is dit een motivator. Wanneer de muzikale parameters niet voldoen aan de wensen van de dirigent, vormen ze een obstakel. Het tweede element, de mogelijkheid tot programmatie, is een motivator wanneer het stuk binnen de programmatie van het stuk past, maar is een obstakel wanneer het, naar de mening van de dirigent, niet goed binnen het geheel van het concert valt.

6.2 Boodschapkanalen

Hoewel alle dirigenten die ik sprak actief zijn op sociale media, is dit niet de meest voorkomende manier waarop ze in contact komen met nieuwe muziek. Een campagne op sociale media kan zeker als ondersteuning dienen, maar dit nicheproduct vraagt meer dan een Facebookcampagne. Wat belangrijker is, is de werken in het circuit krijgen. Koor&Stem zou koormuziek uit Vlaanderen in het circuit moeten kunnen infiltreren. Zo kan de bal aan het rollen gaan.

De verkoop van koormuziek is een nichemarkt en kan bijgevolg ook gebruik maken van niche marketingkanalen (zie literatuurstudie). Hier zijn verschillende mogelijkheden:

- Programmaboekjes van concerten
- Brochures in muziekscholen
- Sponsoring van koorevenementen
- Workshops rond koormuziek uit Vlaanderen

Hoewel het onduidelijk is wanneer en in welke vorm de World Choir Games zullen plaatsvinden, wil ik er toch kort bij stilstaan omdat de vraag initieel vanuit het perspectief van het evenement gesteld werd. Teruggaand op de anekdote over het Estse koorfestival Laulupidu, kan Koor&Stem de sfeer van dit Estse gebeuren nastreven dankzij het opgelegd Vlaams werk op de World Choir Games dat gecomponeerd werd door Kurt Bikkembergs. Mocht het mogelijk zijn om alle koren dit werk samen te zingen, wordt dit allicht een moment dat geen enkel koorlid vergeten zal. Ze zullen, zoals de dirigente deelnam aan het Ests festival, vol genot terugblikken op het moment waarop ze met een vol Sportpaleis een koorwerk uit Vlaanderen gezongen hebben.

6.3 Boodschapstrategie

Om internationale dirigenten te helpen bij het kiezen voor koormuziek uit Vlaanderen, raad ik Koor&Stem aan de volgende tools aan te bieden om de drempel naar deze muziek te verlagen:

- Vocal tracks beschikbaar maken
- Nederlandstalige teksten voorzien van een tekst in IPA
- Talenspectrum hoog houden
- Programmasuggesties aanbieden

Zoals besproken in het onderdeel over de doelgroep, vormt de taalbarrière een drempel om te kiezen voor Nederlandstalige muziek. Door deze tools aan te reiken kan Koor&Stem dirigenten over de streep te trekken wanneer ze een overweging maken om de muziek aan te kopen. Daarnaast is het ook belangrijk om koormuziek uit Vlaanderen aan te bieden in talen die meer gangbaar zijn dan het Nederlands, bijvoorbeeld Engels, Duits of Frans. Ofwel de toegankelijke taal, ofwel de aangeboden tools uitspelen tijdens de communicatie kan een optie zijn voor Koor&Stem.

Een ander aspect dat Koor&Stem zou kunnen gebruiken is de aangeboden muziek verpakken binnen programmasuggesties. Dit zou op workshops kunnen gebeuren: muziek die goed bij elkaar past gebruiken in dezelfde workshops of aanbieden tijdens de workshops, maar dit kan evengoed op sociale media. Er kunnen posts gemaakt worden over bepaalde stukken en daarbij kunnen stukken in bijvoorbeeld dezelfde thematiek aangeraden worden. Op het platform Koorklank zelf, zou er meer aandacht kunnen gaan naar de thematiek. Op dit moment kan je selecteren op thema, maar is niet elk werk onder een bepaald thema gerangschikt. Aangezien thematiek een motivator kan zijn, raad ik Koor&Stem aan om dit verder uit te spelen.

Ten slotte wil ik benadrukken dat dirigenten geen impulsieve keuzes maken bij het kiezen van koormuziek. Ze zijn heel betrokken en maken weloverwogen keuzes. In dat opzicht is het goed om de dirigenten ook zoveel mogelijk informatie aan te bieden over de werken en is het goed om te weten dat ze bijna altijd op zoek gaan naar een opname van een uitvoering. Op het platform Koorklank wordt er reeds veel informatie gegeven, maar het Youtube-kanaal dat eraan verbonden is, kan nog uitgebreid worden. Door kwalitatieve opnames van de te verspreiden werken aan te bieden, kan Koor&Stem meer dirigenten overtuigen om de desbetreffende koorwerken aan te kopen.

6.4 Beperkingen van het onderzoek

Hoewel ik mijn uiterste best heb gedaan om dit onderzoek zo betrouwbaar mogelijk te maken zijn beperkingen in het onderzoek onvermijdelijk. Voor de keuze van de Vlaamse dirigenten heb ik een zo breed mogelijke poule aangesproken, maar omdat de oproep verspreid werd door Koor&Stem, hadden de meeste dirigenten al een link met Koor&Stem. Deze link kon klein zijn, een dirigent die de Facebookpagina van Koor&Stem liket, tot een sterkere band, een samenwerking als componist voor het uitgeven van muziek.

De internationale dirigenten werden persoonlijk uitgekozen door de medewerkers van Koor&Stem. De resultaten kunnen hierdoor vertekend zijn. Dit zijn dirigenten die al contacten hebben gelegd met voor hen een buitenlandse organisatie, waardoor ze mogelijks sowieso al meer open staan voor internationale muziek. Recherche en analyse via interviews met internationale dirigenten die nog niet aan Koor&Stem gelinkt zijn, is een opportuniteit voor een nieuw onderzoek en vind ik aanbevelenswaardig.

Referentielijst

- Apfelstadt, H. (2001). First Things First: Selecting Repertoire. *The Choral Journal*, 41(7), 31-35. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedsjr%26AN%3dedsjr.23553733%26lang%3dnl%26site%3deds-live>
- Cicciarella, S., & Perry, P. (2007). Senior High Choirs: The Selection of Choral Repertoire by High School Choral Directors: Part I. *The Choral Journal*, 47(9), 57-58. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedsjr%26AN%3dedsjr.23557246%26site%3deds-live>
- Cocq, J. L. (2002). Commercial art music. *Economic Affairs*, 22(2), 8. doi:10.1111/1468-0270.00351
- Frank, A. (2009). Male Choirs: Programming and Repertoire — Too Many Choices? *The Choral Journal*, 49(9), 73-75. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedsjr%26AN%3dedsjr.23559293%26site%3deds-live>
- Forbes, G. W. (2001). The Repertoire Selection Practices of High School Choral Directors. *Journal of Research in Music Education*, 49(2), 102. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedb%26AN%3d5054744%26site%3deds-live>
- Knopper, S. (2019). Hitting The Sheets. *Billboard*, 131(14), 17-18. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dbth%26AN%3d136888205%26lang%3dnl%26site%3deds-live>
- Koor&stem. (2020). Herzien beleidsplan 2017–2021. https://www.koorenstem.be/sites/default/files/media/nkes_herzien_beleidsplan_2017-2021_def.pdf
- Kubacki, K., & Croft, R. (2006). Artists' attitudes to marketing: a cross-cultural perspective. *International Journal of Nonprofit & Voluntary Sector Marketing*, 11(4), 335-345. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedb%26AN%3d23587798%26lang%3dnl%26site%3deds-live>
- Kubacki, K., & Croft, R. (2004). Mass Marketing, Music, and Morality. *Journal of Marketing Management*, 20(5-6), 577-590. doi:10.1362/0267257041324025

- Leonhard, C., & House, R. W. (1959). *Foundations and principles of music education*: McGraw-Hill Book Company.
- Middleton, R., & Manuel, P. (2001). Popular music. Grove Music Online. Retrieved 10 May. 2021, from <https://www-oxfordmusiconline-com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/grovemusic/view/10.1093/gmo/9781561592630.001.0001/omo-9781561592630-e-0000043179>. Mortelmans, D. (2020). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden* (derde uitgave). Acco.
- Laulupidu. (2019, July 8). The 27th Song and 20th Dance Celebrations drew the largest number of participants and spectators to concerts ever. Laulupidu 2019. <https://2019.laulupidu.ee/en/news/the-27th-song-and-20th-dance-celebrations-drew-the-largest-number-of-participants-and-spectators-to-concerts-ever/>
- Rebecca, R. (2001). High School Choral Directors' Description of Appropriate Literature for Beginning High School Choirs. *Journal of Research in Music Education*, 49(2), 122-135. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dedsjr%26AN%3dedsjr.3345864%26lang%3dnl%26site%3ded-live>
- Rolston, C. P., & Di Benedetto, C. A. (2002). The Classical Recording Industry: Survival Techniques in a Shrinking Market. *Journal of Arts Management, Law & Society*, 32(1), 25. doi:10.1080/10632920209597332
- RPMDA. (2017) Taking the pulse of the print market: Major acquisitions, technology, and the future of the Retail Print Music Dealers Association were on the radar as convention-goers gathered for RPMDA in Atlanta.
- Sullivan, P. (2010). The next chapter for sheet music. *Music Week* (42), 24-26. Retrieved from <https://vpn.uantwerpen.be?url=https%3a%2f%2fsearch.ebscohost.com%2flogin.aspx%3fdirect%3dtrue%26AuthType%3dip%2curl%2cuid%26db%3dbth%26AN%3d55240680%26lang%3dnl%26site%3ded-live>

Bijlagen

Appendix 1: Deelname aan onderzoek van derden

	Datum	Thema onderzoek	Type	Duur
1.	11/03	Betrokkenheid bij de coronamaatregelen	Enquête	10 min
2.	15/03	Inputlog (recht- en linkshandigen)	Enquête	15 min
3.	17/03	Communicatiestrategieën klachten ziekenhuis	Enquête	12 min
4.	17/03	Onlinecommunicatie tussen bedrijven en klanten	Enquête	12 min
5.	17/03	Reviews en reacties op Tripadvisor	Enquête	12 min
6.	21/03	Middelengebruik bij studenten	Enquête	12 min
7.	22/03	Effect van de taal en de cognitieve span op het begrip van educatieve video's bij MPC-studenten die taskswitchen tijdens een Nederlandstalige en Engelstalige video	Experiment	2 uur
8.	22/03	Klachtbehandeling Bpost	Enquête	12 min
9.	30/03	Advertentie strategieën en hun meerwaarde voor online reclame	Enquête	12 min
10.	1/04	Cognitieve processen die actief zijn tijdens het typen van woorden	Enquête	20 min
11.	6/04	Onderzoek naar de herkenbaarheid van vertalingen	Enquête	15 min
12.	17/05	Mening bij studenten over Black lives matter	Enquête	12 min

Appendix 2: Deelnameformulier voor Nederlandstalige deelnemers

DEELNAMEFORMULIER – ONDERZOEK NAAR HET KOORREPERTOIRE EN KOORMUZIEK UIT VLAANDEREN

Naam: .....

Leeftijd: .....

Gender: 0 Man   0 Vrouw   0 X

Hoe lang dirigeert u reeds? (in jaren) .....

Volgde u een opleiding directie? Zo ja, waar? .....

Welke koren dirigeert u? Onderaan kan u enkele gegevens van maximum 4 koren invullen. Mocht u meer dan vier koren dirigeren, kies dan voor de vier koren bij welke u het meest betrokken bent bij de repertoire keuze. Schrap steeds wat niet past en vul het genre van het koor in.

Koor 1	Amateurs/(semi) prof? Genre(s):	Kinderen/jeugd/volwassenen
Koor 2	Amateurs/(semi) prof? Genre(s):	Kinderen/jeugd/volwassenen
Koor 3	Amateurs/(semi) prof? Genre(s):	Kinderen/jeugd/volwassenen
Koor 4	Amateurs/(semi) prof? Genre(s):	Kinderen/jeugd/volwassenen

Beste deelnemer,

Bedankt voor uw deelname aan het onderzoek voor **Koor&Stem**. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in samenwerking met Barbara Verbergt, een masterstudente Meertalige Professionele Communicatie van de **Universiteit Antwerpen**. Het onderzoek peilt naar de invloeden op de samenstelling van het koorrepertoire.

Tijdens het interview kan u zich verwachten aan een gesprek van niet langer dan 45 minuten. Het geluid van het **gesprek zal opgenomen worden**. Er worden geen beelden gemaakt tijdens het interview. Uw antwoorden in het interview zullen aan de hand van software verwerkt worden door de onderzoekster en zullen anoniem gerapporteerd worden in de masterproef van de onderzoekster. Uw gegevens zullen **niet langer dan drie maanden** nadat het interview heeft plaatsgevonden bijgehouden worden.

U doet vrijwillig mee aan het onderzoek. Mocht u om eender welke redenen niet meer willen deelnemen, kan op elk moment uw **deelname stopzetten**. Mocht u na het interview nog aanvullende informatie willen geven of mocht u bijkomende **vragen** hebben, dan kan u contact opnemen met Barbara via barbara.verbergt@student.uantwerpen.be.

Als u akkoord gaat met bovenstaande voorwaarden, vragen we u een toestemmingsverklaring te ondertekenen. Door uw schriftelijke toestemming geeft u aan dat u de informatie heeft begrepen en instemt met deelname aan het onderzoek.

Dankzij uw bereidwilligheid kan Koor&Stem nuttige inzichten verschaffen, waarvoor dank.

Met vriendelijke groeten,
Barbara Verbergt

Hierbij bevestig ik, ondergetekende _____ (naam & voornaam) dat ik over de studie ben ingelicht en een kopie heb ontvangen van de Informatie voor deelnemers. Ik heb de informatie gelezen en begrepen. De onderzoeker heeft mij voldoende informatie gegeven over het onderzoek en ik weet waar ik terecht kan voor bijkomende informatie of met vragen.

- Ik heb kennisgenomen van het feit dat ik mijn deelname aan deze studie op elk moment kan stopzetten.
- Ik ga akkoord met de verzameling, de verwerking en het gebruik van deze gegevens, zoals beschreven in het informatieblad voor de participant.
- Ik weet dat mijn antwoorden en gegevens vertrouwelijk verwerkt zullen worden en niet langer dan drie maanden bijgehouden zullen worden.
- Ik neem vrijwillig deel aan deze studie.
- Ik geef de toestemming aan Barbara Verbergt om mijn persoonsgegevens te verwerken voor academische/wetenschappelijke doeleinden, zoals omschreven in het informatieformulier.

Datum:

Handtekening deelnemer:

Appendix 3: Deelnameformulier voor Engelstalige deelnemers

PARTICIPANT FORM – RESEARCH ON CHOIR REPERTOIRE AND CHORAL MUSIC FROM FLANDERS

Name: .....

Age: .....

Gender: 0 Man   0 Woman   0 X

How long have you been conducting? (in years) .....

Did you train in conducting? If so, where? .....

Which choirs do you conduct? Please fill out the information on a maximum of four choirs. If you conduct more than four choirs, chose the ones where you participate most prominently in the choice of repertoire. Bar out whichever is not applicable and fill out the genre.

Choir 1	Amateur/(semi) prof? Genre(s):	Children/youth/adults
Choir 2	Amateur/(semi) prof? Genre(s):	Children/youth/adults
Choir 3	Amateur/(semi) prof? Genre(s):	Children/youth/adults
Choir 4	Amateur/(semi) prof? Genre(s):	Children/youth/adults

PARTICIPANT FORM – RESEARCH ON CHOIR REPERTOIRE AND CHORAL
MUSIC FROM FLANDERS

Dear participant,

Thank you for participating in the study in collaboration with **Koor&Stem**. This research is conducted by Barbara Verbergt, a master's student in Multilingual Professional Communication at the **University of Antwerp**. The research gauges the influences on the composition of the choir repertoire.

During the interview, you can expect a conversation of no longer than 30 minutes. The audio of the conversation will be recorded. No visuals will be captured during the interview. Your responses in the interview will be processed by the researcher using software and will be reported anonymously in the researcher's master's thesis. Your data will not be kept for more than three months after the interview took place.

Your participation in the study is **voluntary**. If, for any reason, you no longer wish to participate, you can discontinue your participation at any time. Should you wish to provide additional information after the interview or should you have additional questions, you can contact Barbara at barbara.verbergt@student.uantwerpen.be.

If you agree with the above conditions, we will ask you to sign a consent form. By giving your written consent, you indicate that you have understood the information and agree to participate in the study.

It is thanks to your willingness that Koor&Stem can obtain useful insights. Thank you very much.

Kind regards,
Barbara Verbergt

CONSENT FORM – RESEARCH ON CHOIR REPERTOIRE AND CHORAL MUSIC
FROM FLANDERS

I, _____ (name & first name) hereby confirm that I have been informed about the research and have received a copy of the participant form. I have read and understood the information. The researcher has given me sufficient information regarding the research, and I know where to go if I need additional information or have any questions.

- I have been informed that I can discontinue my participation to this study at any time.
- I agree to the collection, processing and use of this data as described in the participant form.
- I know that my answers and data will be processed confidentially and will not be kept for more than three months.
- I voluntarily participate in this study.
- I give permission to Barbara Verbergt to process my personal data for academic/scientific purposes, as described in the participant information sheet.

Date:

Signature of participant: